

« بسمه تعالی »

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

عنوان تحقیق:

« بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت اجتماعی سالمندان شهر

بهبهان »

نام و نام خانوادگی دانشجو : فرشته محمدی سقایی

رشته تحصیلی : مددکاری اجتماعی

استاد راهنما : جناب آقای دکتر سید احمد حسینی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر سام آرام

سال تحصیلی ۸۸-۸۷

تشکر و قدردانی :

دست یافتن به هر هدفی ، مستلزم تلاشی است و از هر تلاشی اثری باقی .
اثر حاضر گر چه ناچیز و اندک ؛ ماحصل تلاشی است بی وقفه در راه آموختن و فراگیری علم و
بکارگیری آموخته ها .برخود واجب می بینم که در پایان کار از زحمات بی شائبه اساتید محترم
آقایان دکتر حسینی و دکتر سام آرام همچنین همسر عزیزم که مشوق و مددکار بنده در ارائه این
کار بوده اند تشکر و قدردانی نمایم.

با احترام و ادب

به پاس مهر و ایثار

تقدیم به همسر م: احسان

۱- فصل اول: کلیات پژوهش

۲	۱-۱ مقدمه
۴	۱-۲ بیان مساله
۷	۱-۳ ضرورت و اهمیت موضوع
۹	۱-۴ اهداف پژوهش
۹	۱-۴-۱ هدف کلی
۹	۱-۴-۲ اهداف اختصاصی
۱۰	۱-۵ سوالات اساسی پژوهش
۱۰	۱-۶ فرضیه های تحقیق

۲- فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

۱۲	۲-۱ مقدمه
۱۴	۲-۲ تاریخچه موضوع
۱۴	۲-۲-۱ فرهنگ مشارکت و تحول آن در جهان
۱۵	۲-۲-۲ فرهنگ مشارکت و تحول آن در ایران
۱۶	۲-۳ سیر تحول مفهوم مشارکت
۱۷	۲-۴ اهداف مشارکت
۱۷	۲-۴-۱ اهداف و فواید مشارکت از دیدگاه عاملین اجرا
۱۸	۲-۴-۲ اهداف و فواید مشارکت از دیدگاه مردم

۱۹	۲-۵ انواع مشارکت
۱۹	۲-۵-۱ تشکلهای سنتی (مشارکت غیر رسمی)
۱۹	۲-۵-۲ تشکلهای نوین (مشارکت رسمی)
۲۰	۲-۵-۴ انواع مشارکت بر حسب انگیزه های ایجادى آن
۲۰	۲-۵-۵ مشارکت درون زا
۲۰	۲-۵-۶ مشارکت برون زا
۲۱	۲-۵-۷ انواع مشارکت بر حسب سطوح اجرايى
۲۱	۲-۳-۸ انواع مشارکت بر حسب چگونگی دخالت مردم
۲۱	۲-۵-۹ مشارکت مستقیم
۲۱	۲-۵-۱۰ مشارکت غیر مستقیم
۲۱	۲-۵-۱۱ انواع مشارکت بر حسب کیفیت همکاری مردم
۲۱	۲-۵-۱۲ مشارکت طبیعى
۲۱	۲-۵-۱۳ مشارکت خود انگیزه
۲۲	۲-۵-۱۴ مشارکت داوطلبانه
۲۲	۲-۵-۱۵ مشارکت برانگیزه
۲۳	۲-۵-۱۶ مشارکت تحمیلی
۲۳	۲-۶ مفهوم کلی مشارکت اجتماعى
۲۴	۲-۶ مفهوم لغوى مشارکت و چند معادل آن
۲۵	۲-۶-۱ تعریف مشارکت در سطح عام
۲۵	۲-۶-۲ تعریف مشارکت در سطح خاص
۲۶	۲-۷ مشارکت و مفاهیم آن
۲۶	۲-۸ تعریف مشارکت

۲۸	۲-۹ مشارکت اجتماعی
۳۰	۲-۱۰ مرور سالمندی در گذرگاه تاریخ
۳۱	۲-۱۱ سالمندی از دیدگاه اسلام
۳۲	۲-۱۲ سالمندان در فرهنگ های مختلف
۳۲	۲-۱۳ سالمندان موفق و ویژگی های سالمندان موفق
۳۳	۲-۱۳-۱ سالمندی موفق و فعالیت
۳۴	۲-۱۴ مشارکت اجتماعی سالمندان
۳۵	۲-۱۵ ادبیات تجربی تحقیق
۳۵	۲-۱۵-۱ سابقه تحقیقات انجام شده در این زمینه
۳۶	۲-۱۵-۲ مروری بر تحقیقات انجام شده در زمینه مشارکت
۴۷	۲-۱۶ جامعه شناسی و مشارکت اجتماعی
۴۹	۲-۱۷ ادبیات نظری تحقیق
۴۹	۲-۱۷-۱ دیدگاههای جامعه شناسی درباره مشارکت
۴۹	۲-۱۷-۲ نظریه های خرد جامعه شناسی
۴۹	۲-۱۷-۳ نظریه کنش اجتماعی پارسنز
۵۸	۲-۱۷-۵ نظریه بی قدرتی
۵۹	۲-۱۷-۴ نظریه های روانشناسی اجتماعی درباره مشارکت
۵۹	۲-۱۷-۶ نظریه اعتماد اجتماعی
۶۲	۲-۱۷-۷ نظریه خوداثر بخشی
۶۴	۲-۱۷-۸ نظریه کنش موجه یا عمل بخردانه
۶۵	۲-۱۷-۹ نظریه نابسامانی فردی

۶۶	۲-۱۸ عوامل موثر بر مشارکت بر حسب دیدگاههای نظری
۶۷	۲-۱۸-۱ تدوین چارچوب نظری تحقیق
۶۸	۲-۱۸-۲ چارچوب نظری تحقیق
۶۹	۲-۱۸-۳ مدل نظری تحقیق

۳ - فصل سوم: روش شناسی پژوهش

	۳-۱ مقدمه
۷۱	۳-۲ روش تحقیق
۷۱	۳-۳ جامعه آماری
۷۲	۳-۴ روش نمونه گیری
۷۲	۳-۵ نمونه آماری
۷۲	۳-۶ روش محاسبه حجم نمونه
۷۳	۳-۷ نحوه جمع آوری داده ها
۷۳	۳-۸ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۷۳	۳-۸-۱ توصیف داده ها
۷۳	۳-۸-۲ تحلیل داده ها
۷۴	۳-۹ روایی و اعتبار پرسشنامه
۷۵	۳-۱۰ تعریف عملیاتی و نظری متغیرهای مستقل و وابسته

۴ - فصل چهارم: یافته های پژوهش

۸۵	۴-۱ مقدمه
۸۵	۴-۲ توصیف یافته ها

۹۸	۴-۳ تحلیل (تبیین) داده ها
	۵- فصل پنجم: نتیجه گیری
۱۰۳	۵-۱ تحلیل نتایج تحقیق به مدد تئوریها
۱۰۳	۵-۲ تحلیل مشارکت اجتماعی
۱۰۷	۵-۳ مروری اجمالی بر نتایج تحقیق
۱۰۸	۵-۴ پیشنهادات و راهکارها
۱۱۰	۵-۵ محدودیت ها

پیوستها و ضمائم

۱۱۲	منابع و مأخذ
۱۱۵	پرسشنامه

چکیده:

هدف اصلی این پژوهش، شناخت عوامل موثر بر میزان مشارکت اجتماعی سالمندان بوده است. جهت دستیابی به این هدف، رابطه بین چهار متغیر مستقل و اصلی یعنی اعتماد اجتماعی، خود اثربخشی شخصی، نابسامانی فردی و میزان آگاهی از وجود نهادهای اجتماعی با میزان مشارکت اجتماعی مورد سنجش قرار گرفته است.

همچنین متغیرهای جمعیت شناختی سالمندان مانند: جنس، سن، وضعیت تاهل، تحصیلات، شغل، وضعیت فعالیت نیز جهت اطلاعات بیشتر از جامعه پاسخگویان ذکر شده ولی از آنجا که تاثیر این مشخصه ها در میزان مشارکت اجتماعی سالمندان از بدیهیات و غیر قابل انکار میباشند و در این مورد تحقیقات بسیار انجام پذیرفته، طبق نظر استاد راهنما از بررسی رابطه آنها با متغیر وابسته صرفه نظر گردید.

این مطالعه بر روی ۱۸۰ نفر از سالمندان ۶۰ سال و بالاتر ساکن در شهر بهبهان انجام شده است. این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی بوده و از روش نمونه گیری تصادفی استفاده شده است. اطلاعات از طریق پرسشنامه های محقق ساخته شده جمع آوری و از آزمون کندال بدلیل سطح ترتیبی متغیرها در تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شده است.

نتایج تحقیق نشان می دهد، میزان مشارکت اجتماعی سالمندان شهر بهبهان در سطح بسیار پایینی قرار دارد. میانگین مشارکت اجتماعی ۱/۸۱ می باشد. تمایل به مشارکت بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۵۵ درصد از آنها، در حد متوسط است، در صورتیکه ۳۱/۷ درصد سالمندان نمونه تحقیق تمایل به مشارکت شان کم است و تنها ۱۳/۳ درصدشان تمایل به مشارکت زیاد دارند.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه:

مسأله مشارکت اجتماعی مشتمل بر انواع کنش های فردی و جمعی است که در جهت تعیین سرنوشت جامعه و فرآیند های تصمیم گیری درباره ی امور عمومی تاثیرگذار می باشد و در سال های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. ارتباط تنگاتنگی بین مشارکت و توسعه علی الخصوص توسعه پایدار وجود دارد توسعه در معنای عام، فرآیند تحولی پیچیده و همه جانبه و برنامه ریزی شده است که در زندگی اجتماعی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی یک جامعه رخ می دهد و آن را از وضع موجود به وضع مطلوب هدایت میکند لذا برای تنظیم روند هر نوع توسعه، لازم است که بین اهداف و وسایل دستیابی به آنها هماهنگی ایجاد شود و از تمامی منابع و امکانات طبیعی و انسانی بالقوه به صورت مطلوب و حساب شده بهره برداری شود و به تمامی این منابع در ابعاد مختلف خود، ارزش گذاشته شود.

یکی از لوازم برنامه ریزی در دنیای جدید، توجه به مشارکت فعال و اثر بخشی همه جانبه ی افراد جامعه در تمام ابعاد مختلف توسعه می باشد. مشارکت و انگیزش اجتماعی در ابعاد عینی، بیشتر ناظر بر بالا بردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه های فقر زدایی، تغذیه، بهداشت، مسکن، اشتغال و چگونگی گذراندن اوقات فراغت است و از این جهت مقدمه ی ضروری توسعه ی اجتماعی به شمار می رود. مشارکت و انگیزش اجتماعی می تواند در سطوح مختلف خرد، میانی و کلان جامعه انجام پذیرد. همچنین برحسب ملاک های مختلف دارای تقسیم بندی گوناگون می باشد. که اگر چه وجود مشارکت به لحاظ انتزاعی و نظری بسیار مهم و اساسی است ولی عمل کردن و به اجرا درآوردن مشارکت به سادگی میسر نمی شود. شرایط اجتماعی و سیاسی حاکم بر جامعه، نوع دید و نگاه مسئولان و برنامه ریزان، خلیات و روحیات مردم، تجربیات و واقعیات گذشته هر جامعه ای در نحوه ی اجرای مشارکت موثرند.

توسعه ملی در کشورهای جهان سوم بیش از هر چیز به مشارکت فعال و وفاق اجتماعی موثر افراد و جامعه وابسته است. فقدان این مشارکت و وفاق اجتماعی زمینه ی برخورد و اختلاف و تضاد را در میان عملکرد

بخش های مختلف جامعه فراهم می آورد و بخش اعظم منابع این کشورها صرف مقابله با عوارض نامطلوب این برخوردها می گردد. از این رو نگرش برنامه ریزان و خط مشی تدوین کنندگان درآستانه ی ورود به قرن بیست و یکم باید معطوف به افزایش نقش مشارکت های مردمی در فرآیند توسعه و به ویژه در زمینه های اجتماعی سیاسی و اقتصادی باشد. لذا توجه به همه ی اقشار و همه ی افراد اعم از مرد و زن، پیر و جوان کوچک و بزرگ در امر مشارکت بسیار حائز اهمیت است. در این میان یکی از مهم ترین و یا آسیب پذیر ترین اقشاری که بدلیل همین بی توجهی ها و باورهای غلط در خصوص مشارکت انحصاری جوانها از فعالیتهای جامعه دور مانده اند، سالمندان می باشند که هم اکنون در تمام جوامع « سالمند » به عنوان یک مساله مهم، مطرح است. چرا که روز بروز به دلایلی که ذکر خواهد شد به جمعیت آنها افزوده میشود کاهش میزان باروری، نقش عمده ای در افزایش درصد سالمندان داشته است. همچنین کاهش میزان مرگ و میر که در گذشته در مورد کودکان و افراد میانسال دیده می شد، اکنون در بین سالمندان نیز چشمگیر است. بنابراین افزایش درصد سالمندان که تاکنون ویژگی جامعه توسعه یافته و با باروری پائین بوده است، درآینده تبدیل به یک ویژگی جمعیتی در تمام جوامع خواهد شد. پس با دانستن این حقیقت می بایست جهت کارایی و سودمندی این افراد برای خود و جامعه بیشتر برنامه ریزی کرد.

به اعتقاد صاحب نظران اگر در این دوران، برای فرد شرایط مناسبی به وجود آید، می تواند تولید کننده ی خوبی باشد و در انتقال فرهنگ و تربیت کودکان و جوانان مفید باشد. با توجه به افزایش روزافزون سالمندان، توجه به مسائل سالمندان از جمله امور مهم در سیاست گذاری اجتماعی کشورها محسوب می شود. بدیهی است که بدون آگاهی از نیازهای اساسی و ابعاد سالمندی نمی توان به برنامه ریزی در راستای رفاه روانی - اجتماعی این قشر پرداخت.

در این تحقیق نگاه ما معطوف به سطوح کلان اجتماعی و تاثیر آن بر مشارکت اجتماعی سالمندان می باشد، افرادی که می توانند به عنوان سرمایه ی اجتماعی جامعه در پیشبرد اهداف توسعه به حساب آیند. شناخت و آگاهی از میزان مشارکت اجتماعی سالمندان در امور جامعه (مشارکت اجتماعی سالمندان) از اولویت خاصی برخوردار است که تحقیق حاضر در این راستا تلاش دارد.

بیان مساله:

یکی از مهمترین عواملی که به تداوم حیات بشر روی کره زمین، یاری رسانده است همکاری و مشارکت میان انسانهاست. مفهوم مشارکت گرچه درگستره ی اندیشه های اجتماعی از گذشته مطرح بوده، اما در حال حاضر اهمیتی خاص یافته است. در ایران نیز این مساله از جمله موضوعات مطرح و مهم محسوب می شود. به قول «مارسدن»^۱ مشارکت طی چند سال اخیر، متون توسعه را تحت سیطره خود قرار داده است. «اوکلی»^۲ نیز هم آوا با «مارسدن» اشاره می کند که بسیاری از متون مربوط به مشارکت، آن را حلقه ی گم شده در فرآیند توسعه می دانند(فرهادی، ۱۳۸۱).

کمر برنامه ریزی ملی و بین المللی وجود دارد که یکی از بخش های مهم آن مشارکت و انگیزش اجتماعی مردم نباشد. به عبارتی، مشارکت از شروط لازم تحقق توسعه در زمینه های اجتماعی اقتصادی و سیاسی می باشد که به نقش خلاق و فعال و اثر بخشی مردم در روند توسعه توجه دارد. در واقع مشارکت فرآیندی است که دربرگیرنده ی انواع کنش های فردی و گروهی به منظور دخالت در تعیین سرنوشت خود و جامعه و تاثیر گذاردن بر تصمیم گیری درباره ی امور عمومی است (محسن تبریزی، ۱۳۷۵: ۵۴).

مشارکت کلیه افراد در اداره امور جامعه، یکی از اهداف و ایده های اصلی دیدگاه های کلاسیک و معاصر توسط توسعه و دموکراسی بوده است. از گسترش تدریجی حق مشارکت مردمی و ایجاد نهادهای اعمال آن، از اهداف اصلی هر جامعه دموکراتیک است. از طرفی در منابع جدید مربوط به توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، میزان و سطح مشارکت مردم در انواع گروهها و برنامه های اجتماعی؛ بخصوص در انجمن های داوطلبانه و سازمان های غیر دولتی، به عنوان یکی از شاخص های مهم توسعه در نظر گرفته می شود. اهمیت این انجمن ها و نهادهای غیر سیاسی (که در حال حاضر در جامعه ی ما روبه رشد می باشند) در آن است که بالقوه مجرای برای آموزش مشارکت در تعیین سرنوشت و مشارکت در بحث و تصمیم گیری

Marceden¹
Oakley²

جمعی محسوب می شوند که از طریق آن علائق جمعی (و در سطح وسیعتر علائق ملی) شکل می گیرد و تعریف می شود.

مشارکت اجتماعی، مشارکت افراد در گروههایی خارج از خانواده و عرصه سیاسی و محیط کار (احزاب سیاسی، اتحادیه ها و گروه های فشار) است. پس انواع مشارکت های داوطلبانه و عضویت فعال در گروههایی خارج از خانواده و سازمان های سیاسی و گروه های فشار، مشارکت اجتماعی محسوب می شود. مشارکت محله ای، شهری و مشارکت در قالب انواع انجمن ها نیز از جمله حیطه های مشارکت اجتماعی به حساب می آید. مبارزه مشترک افراد در جهت حق تشکیل انجمن، اجتماعی کردن، ایجاد جامعه ای حرفه ای و سازمان های داوطلبانه غیر دولتی مشهور به NGO نیز در این راستا قرار دارد و از جمله مباحث مشارکت اجتماعی است.

در اینجا باید توجه داشت که نوع مشارکت و حیطه های مشارکت، عمق و دامنه مشارکت در واقع موضوع اصلی می باشد که جهت تبیین میزان مشارکت مورد توجه قرار می گیرند. از آنجا که مشارکت تمامی گروه های جامعه، به عنوان هدف نهایی بر شمرده می شود لذا تحقیق حاضر سعی در بررسی میزان مشارکت اجتماعی سالمندان دارد. سالمندی پدیده ای است که می توان آن را مرحله ای از سیر طبیعی زندگی انسان انگاشت و فرآیندی است که برای همه افراد بشر پیش می آید و از آن گریزی نیست (محقق کیما: ۱۳۸۶).

پیری تا کنون از ۴ دیدگاه مورد بحث قرار گرفته است. این دیدگاه ها عبارتند از:

- ۱- دیدگاه بیولوژی یا زیست شناسی
Biology Perspective
- ۲- دیدگاه اجتماعی
Social Perspective
- ۳- دیدگاه روانشناختی
Psychology Perspective
- ۴- دیدگاه تقویمی یا قانونی و حقوقی
Chrono Logical Perspective

پیری از دیدگاه زیست شناختی به مجموعه ای از رخداد های فیزیولوژیک و سپیکولوژیک غیر تصادفی پیش رونده و آرام اطلاق می شود که پس از سن بلوغ در اثر بروز تغییراتی در ساختار جسمانی و عملکردی فرد ظاهر می گردد. این تغییرات باعث می شوند که فرد سالمند استعداد بیشتری برای ابتلا به بیماری ها پیدا نماید و در مقایسه؛ افراد جوانتر با سرعت کمتری از بیماری و عوارض آنها بهبود یابد.

از دیدگاه علوم اجتماعی، زمانی که فرد از فعالیت اجتماعی کناره گیری می کند و یا بازنشسته می شود، او را در زمره ی سالمندان به حساب می آورند. در این صورت حتی ممکن است سن وی در حدود ۵۵ سالگی باشد (اکبری کامرانی، ۱۳۸۴: ۱۳). در دیدگاه روانشناختی، رفتار افراد در دوره ی سالمندی مورد توجه و بررسی قرار می گیرد. اغلب افراد در این دوران نگاه به گذشته دارند و زندگی خود را مرور می کنند. آنها به بررسی موفقیت ها و ناکامی های خود در طول زندگی سپری شده، به دنبال به دست آوردن مفهومی برای خود و زندگی هستند. ممکن است که به احساس رضایت، کمال و غرور برسند و برعکس امکان دارد به احساس عدم رضایت، پوچی و بطالت دست یابند (همان منبع: ۱۳).

غالباً برای سادگی، سن تقویمی را مبنای تعریف سالمندی قرار می دهند و کشورهای مختلف جهان در یک تعریف کلی، سن ۶۰ سالگی را مرز دوران سالمندی در نظر گرفته است (همان، ۶۳-۹۷). به طور کلی، پیر شدن یک تجربه شخصی و اجتماعی است و این امر می تواند برای عده ای خوشحال کننده و برای عده ای دیگر غم انگیز و کسالت بار باشد. اما باید خاطر نشان کرد که هر یک از این احساس ها به صورت ریشه ای به وسیله فرهنگ و جامعه ای که فرد در آن زندگی می کند شکل می گیرد. پدیده سالمندی در جامعه معاصر موقعیت نو و متفاوتی یافته است. پیشرفت تکنولوژی موجب گسترش خدمات بهداشتی، کاهش مرگ و میر و افزایش طول عمر انسان شده است. تعداد افراد سالمند بالاتر از ۶۰ سال در سال ۲۰۰۰ میلادی حدود ۶۰۰ میلیون نفر بوده است. تخمین زده می شود که در سال ۲۰۲۰ میلادی این جمعیت در جهان به بیش از ۱۰۰۰ میلیون نفر برسد و در سال ۲۰۵۰ بیش از ۲۰٪ جمعیت کل جهان را افراد بالاتر از ۶۰ سال تشکیل دهند. بر اساس آخرین نتایج سرشماری عمومی کشور در سال ۱۳۸۵، تعداد سالمندان بالای ۶۰ سال کشور حدود ۷/۲۹ درصد کل جمعیت ذکر شده است. به عبارت دیگر جمعیت سالمندان کشور در فاصله شش سرشماری از سال ۳۵ تا ۸۵ از نسبت ۳/۳ درصد کل جمعیت به سن ۷/۲۹ درصد رسیده است، یعنی بالای صد در صد رشد داشته است (مرکز آمار ایران: ۱۳۸۵).

افزایش جمعیت سالمندی می تواند یک موفقیت بزرگ برای حوزه بهداشتی و درمانی باشد که با کنترل موالید، کاهش مرگ و میر و دسترسی مردم به خدمات بهداشتی و درمانی صورت گرفته است. در بررسی تحول عظیم آنچه بیشتر موجب نگرانی است آن است که اکثریت سالخوردگان از نظر اقتصادی افراد غیر

سازنده و مصرف کننده، از نظر اجتماعی تنها و منزوی و از نظر سلامت و بهداشت در معرض خطر ابتلا به بیماری های مزمن و معلولیت ها و ناتوانی های ناشی از آن هستند. کاهش درآمدها، افزایش اوقات فراغت، از دست دادن برخی توانایی ها، از دست دادن همسر و... زمینه حضور سالمندان را در فعالیت های اجتماعی آسیب پذیر کرده است. نقش و جایگاه سالمندان به عنوان الگوها و گروههای مرجع جامعه، در سطوح مطلوب نیست. کاهش سن بازنشستگی، طول سال های فراغت و عدم برخورداری از شغل رسمی مشکلات و مسائل سالمندان را افزایش داده است. با توجه به جمعیت جوان و اینکه در آینده ای نه چندان دور خیل عظیمی از سالمندان را خواهیم داشت، توجه به مسائل و مشکلات سالمندان از جمله امور مهم در سیاستگذاری کشور ما محسوب شده و توجه ویژه مسئولان به رفاه این قشر را می طلبد و بدیهی است که برای هر نوع برنامه ریزی باید از نیاز های این قشر آگاهی کافی حاصل کرد.

سوال اصلی تحقیق:

بر آن شدیم که در این مورد تحقیقی در شهر بهبهان انجام دهیم لذا سوال اصلی که پژوهش به دنبال پاسخگویی به آن است عبارتست از « چه عواملی بر میزان مشارکت اجتماعی سالمندان شهر بهبهان اثر گذار است؟ »

ضرورت و اهمیت موضوع :

امروزه ضرورت و اهمیت مشارکت واقعی تمامی اقشار یک جامعه در تمامی سطوح و جوانب مختلف اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و فرهنگی برای دستیابی به یک توسعه پویا و کامل بر هیچ اندیشمندی پوشیده نیست. مشارکت اجتماعی (خصوصا سازمان یافته) از بی تفاوتی، تکروری و عدم وجود حس تعاون و تحرک و تمایل به تامین منابع محدود شخصی اعضای جامعه جلوگیری می کند. نابرابرای ها را تقلیل میدهد و در نتیجه نیروی همبستگی و وحدت ملی را تقویت می نماید. مشارکت از طریق ایجاد نیروی متشکل و سازمان یافته و استفاده از نیروی دسته جمعی به عنوان تنها راه و امیدی است که برای حصول به شرایط مساعدتر زندگی و تامین نیازهای اساسی وجود دارد.

مشارکت به عنوان یکی از موضوعات اجتماعی از دو بعد علمی و کاربردی دارای اهمیت است. گرچه مشارکت اجتماعی افراد بر اساس تمایل و خواست آنان و تشکیل گروه های اجتماعی داوطلبانه همواره

ضروری بوده است، لیکن چنین نیازی در عصر حاضر چه در صحنه ملی و چه در فضای بین المللی تشدید شده است.

به همین دلیل کشورهای پیشرفته صنعتی در دهه اخیر از دموکراسی مشارکتی، توسعه ی اقدامات مشارکتی محله ای و همسایگی سخن به میان آورده، آن را کلید حل برخی معضلات جوامع خود اعلام داشته اند. در جامعه ایران نیز مشارکت داوطلبانه کاملاً احساس می شود. با توجه به کم رنگ بودن مشارکت در حوزه های مختلف در ایران حل آن به برنامه های متعدد و متنوع با اهداف گوناگون نیازمند است. این کار با شناخت میزان مشارکت اجتماعی و عوامل موثر بر آن و بر اساس آن، آموزش آحاد مردم در جهت تبدیل شدن به شهروندانی که ضمن برخورداری از حقوق شهروندی، وظایف خویش را به خوبی می شناسند و در حیطه های اجتماعی به مشارکت دست بزنند میسر می شود. بنابراین مشارکت به عنوان سازوکاری جهت بسیج نیروها است و مطالعه آن در تمامی ابعاد، ضرورت و اهمیت می یابد. همچنین اهمیت مشارکت اجتماعی سالمندان زمانی آشکارتر می شود که رشد فزاینده جمعیت سالمندان در نظر گرفته شود که این خود معنا است، به طوریکه افزایش تعداد سالمندان لزوم مطالعه ی مشارکت درباره ی آنها را در زمینه های گوناگون باعث نمی شود، بلکه این قشر با تجربه نقش مهمی در توسعه و رشد جامعه دارند.

اهمیت موضوع از دیدگاه مددکاری اجتماعی

مفهوم مشارکت با مددکاری اجتماعی رابطه ویژه ای دارد. در اصول مددکاری فردی، اصلی به نام «اصل مشارکت» وجود دارد که مددکار را متعهد می نماید تا در حل مشکل، مددجو را سهیم و دخیل کند. اساس مددکاری گروهی بر کارگروهی متمرکز شده است. و در آن صحبت از ویژگی های اعضای می شود که برای کارگروهی مناسب نیستند. در مددکاری جامعه ای نیز مفهوم مشارکت یکی از مفاهیم اصلی است و مددکار حرفه ای مددکاری است که خود مردم را برای حل مشکلات جامعه ی خود برانگیزد. همچنین از آنجائیکه در مددکاری اجتماعی یک اصل مهم به نام مشارکت وجود دارد و مشارکت در تمام مراحل مددکاری باید اعمال شود و بدون مشارکت اعضای جامعه در امور اجتماعی، مددکاری مفهومی نخواهد داشت، این خود اهمیت توجه به این قشر را بیش از پیش آشکار می سازد می خواهیم بدانیم که ادعاهای نظری درمیدان

واقعی اجتماعی درست از آب در می‌آیند یا نه؟ آیا سالمندان دارای میزان بالایی از مشارکت اجتماعی هستند یا نه؟

اهداف اصلی تحقیق :

الف) هدف کلی :

هدف عمده پژوهش حاضر ، بررسی و شناسایی متغیرهای اصلی موثر بر میزان مشارکت سالمندان شهر بهبهان می باشد.

ب) اهداف اختصاصی :

- شناخت میزان تمایل سالمندان شهر بهبهان به مشارکت اجتماعی

- شناخت عوامل جامعه شناختی موثر بر میزان این تمایل

- شناخت عوامل فردی و روانشناختی موثر بر میزان این تمایل

ج) اهداف کاربردی (اجرایی):

- بهره گیری از نتایج تحقیق جهت برنامه ریزی کارآمدتر و موثر تر در زمینه افزایش مشارکت اجتماعی سالمندان.

- ارائه پیشنهادات کاربردی بهینه در خصوص برنامه ریزی و سیاستگذاری در بخش سالمندان و مشارکت اجتماعی آنها.

- شناخت بهتر و بیشتر مشارکت اجتماعی سالمندان شهر بهبهان جهت اطلاع رسانی به سازمان های حمایتی به منظور اینکه خدمات حمایتی خود را متناسب با شرایط سالمندان برنامه ریزی و اجرا کنند.

سوالات اساسی پژوهش :

سالمندان بهبهانی ، تا چه حد تمایل به مشارکت در جامعه خود دارند ؟

- سالمندان بهبهانی ، به کدام یک از ابعاد مشارکت اجتماعی علاقه نشان می دهند؟

- آیا بین احساس خود اثر بخشی شخصی و میزان تمایل مشارکت اجتماعی سالمندان بهبهانی رابطه وجود

دارد ؟

- آیا بین اعتماداجتماعی و میزان مشارکت اجتماعی سالمندان رابطه معنا داری وجود دارد ؟

- آیا بین آگاهی سالمندان از وجود نهاد ها و گروه های داوطلبانه و میزان مشارکت اجتماعی آنها رابطه

وجود دارد؟

- آیا بین میزان نابسامانی فردی سالمندان و میزان مشارکت اجتماعی آنها رابطه وجود دارد؟

فرضیه های تحقیق :

- بر اساس نظریه کنش موجه ، احتمالاً بین میزان آگاهی سالمندان از وجود نهادها و گروه های داوطلبانه و

میزان تمایل آنها به مشارکت اجتماعی رابطه وجود دارد.

- بر اساس نظریه خود اثر بخشی آلبرت بندورا، احتمالاً بین میزان خود اثر بخشی شخصی و میزان تمایل به

مشارکت اجتماعی رابطه وجود دارد.

- بر اساس نظریات کلاوس اوفه ، احتمالاً بین میزان اعتماد اجتماعی و میزان تمایل آنها به مشارکت

اجتماعی رابطه وجود دارد.

-براساس نظریه دورکیم بین نابسامانی فردی سالمندان و تمایل به مشارکت اجتماعی آنها رابطه وجود دارد

فصل دوم

ادبیات تحقیق